

Nr 386

Av herrar **Håstad** och **Braconier**, om anvisande av medel för utskrivning av licentiat- och kandidatuppsatser m. m. vid vissa högre läroanstalter.

Universitetsberedningen behandlar i sitt år 1947 framlagda betänkande nr III (SOU 1947/75) olika problem i samband med utskrivning och duplicering av licentiatavhandlingar, seminarieuppsatser och examensarbeten.

Licentiatavhandlingarna sammanföres i betänkandet med doktorsavhandlingarna. Beredningen anser, att de, som ägnar sig åt högre vetenskapliga studier, bör befrias från kostnaderna för utskrivning av sina avhandlingar, vilka kostnader ofta uppgår till relativt stora belopp. Beträffande seminarieuppsatserna framhåller beredningen, att seminarierna intar en central betydelse inom den akademiska undervisningen och att denna undervisningsform de senaste decennierna fått ökad betydelse.

»För att en seminarieövning skall kunna så väl som möjligt fylla sin viktiga uppgift, måste varje student, som deltagar i den, erhålla ett exemplar av den uppsats, som dryftas. Det torde för närvarande vara utomordentligt sällsynt, att så kan ske, beroende på att i regel inga medel stå till buds för mångfaldigande av uppsatser. Med hänsyn till kostnaderna för duplicering kan en skyldighet att lämna uppsatserna i det antal exemplar, som motsvarar antalet deltagare i seminarieövningen, icke åläggas de studerande.» (Sid. 157.)

Beredningen konstaterar, att uppsatserna som regel endast föreligger i 4 à 5 exemplar vid seminarier med ca 30 deltagare, vilket i hög grad försvårar diskussionen.

»De nu rådande förhållandena måste anses vara ur pedagogisk synpunkt så otillfredsställande, att skyndsamma åtgärder äro av nöden för att åstadkomma en förändring. Detta kan enligt beredningens mening blott ske genom att statsanslag ställas till förfogande för mångfaldigande av seminarieuppsatser.» (Sid. 157.)

I remissyttrande den 3 juni 1948 anslöt sig SFS till beredningens synpunkter och förslag samt framhöll i vilken hög grad undervisningen i seminarieform skulle gagnas av att varje seminariedeltagare erhöi ett exemplar av den uppsats, som behandlades.

SFS:s femte allmänna studentkonferens i Lund 1953 konstaterade med beklagande, att frågan om kostnadsfri utskrivning och duplicering trots tidigare utredningar och framställningar ännu ej bringats till en tillfredsställande lösning vid samtliga läroanstalter.

Under våren 1954 har SFS genomfört en utredning vid universiteten och

högskolorna för att uttröna i vilken utsträckning situationen förändrats, sedan universitetsberedningens tredje betänkande framlades. Denna utredning — ur vilken nedan angivna exempel och kostnadsuppgifter är hämtade — visar, att läget snarare försämrats än förbättrats genom att vid de läroanstalter, där reservfondsmedel anslås till utskrivning och duplicering av uppsatser, reservfondernas inkomster ej svarar mot den ökade belastning, som det ökade studentantalet för med sig.

Inom de flesta akademiska studieområden förekommer numera seminarier av olika typer. Gemensamt för dem alla torde vara, att de nästan undantagslöst hör till den obligatoriska undervisningen samt att de studerande är skyldiga att författa och inlämna en uppsats, som sedan utgör underlag för ett seminarium. Närbesläktade med seminarie- och proseminarieuppsatserna är i detta sammanhang de s. k. examensarbetena, som förekommer vid flera fackhögskolor, bl. a. de tekniska högskolorna.

Kandidatuppsatser förekommer som obligatoriskt studiearbete i de flesta ämnen vid universiteten i Uppsala, Lund och Göteborg samt vid Stockholms högskola. Även vid de flesta fackhögskolor ingår i undervisningen proseminarier till vilka de studerande skriver uppsatser.

Storleken på kandidatuppsatserna varierar mellan 10 och 50 sidor. För juristernas s. k. rättsfallsreferat torde 5—15 sidor vara det normala. Författarna är genomgående skyldiga att inlämna uppsatserna i flera exemplar. Som regel i 3—6 ex., men exempel på helt andra antal saknas icke. I t. ex. ämnet företagsekonomi II vid handelshögskolan i Göteborg måste uppsatsen lämnas i 50 kopior, så att varje proseminariedeltagare kan erhålla ett eget exemplar.

Inom alla fakulteter utom den medicinska fordras, att den som avlägger licentiatexamen skall ha författat en vetenskaplig avhandling. En sådan avhandling sidantal är betydligt högre än kandidatuppsatsens. Genomsnittet torde i många ämnen ligga på 150 sidor. Avhandlingarna måste som regel utskrivas i 3—4 exemplar.

Examensarbeten erfordras vid flera fackhögskolor. De kan, som redan nämnts, i detta sammanhang jämföras med seminarieuppsatser, eftersom de liksom dessa är obligatoriska och förorsakar de studerande extra kostnader för utskrivning. Examensarbetenas storlek växlar i de olika ämnena men torde ligga mellan 25 och 100 sidor. De utskrives som regel i 3—5 exemplar.

De studerandes kostnader för utskrivning (och duplicering i förekommande fall) av uppsatser och examensarbeten varierar kraftigt. De främsta orsakerna härtill är det växlande sidantalet och det varierande antalet exemplar som kräves, kårorternas olika prisläge för utskrift samt olika möjligheter att få uppsatserna gratis utskrivna eller kostnaderna härför ersatta. Det är ej endast mellan olika universitet och högskolor, som variationer i studenternas kostnader förekommer. Olika fakulteter inom samma utbildningsanstalt har olika möjligheter, när det gäller att ställa medel till förfogande för detta ändamål; ja, även inom samma fakultet eller sektion har

olika institutioner olika resurser. T. o. m. studenter, som läser samma ämne vid samma läroanstalt, kan bli olika behandlade i detta avseende. Exempelvis vid Stockholms högskola utskrives uppsatser i mån av tid gratis under höstterminen, medan kansliet under vårterminen anses så överbelastat, att sådant arbete ej kan utföras. Att få sin uppsats diskuterad under höstterminen räknas därför som en betydande fördel bland Stockholms högskolas studenter.

En del studentkårer har egna intressebyråer, där man för utskrivning av uppsatserna endast tar självkostnadspris. I Lund t. ex. kostar utskrivning på intressebyrån kr. 1: — per sida (A4) + kr. 0: 20 per kopiesida. En mindre kandidatuppsats på 15 sidor i 4 exemplar kostar alltså kr. 24: —, medan en ordinär licentiatavhandling kostar kr. 200: — i utskrift. Motsvarande priser på studentkårens skrivbyrå i Uppsala är kr. 1: 25 per sida + kr. 0: 10 per kopiesida. Många studentkårer har inga egna skrivbyråer, utan studenterna är hänvisade till den fria marknaden. Här kan naturligtvis priserna variera, men de priser, som man på Skrivbyråernas intresseorganisation anser normala, är kr. 2: 30 per sida för en uppsats i 3 exemplar. Om manuskriptet är handskrivet (och det är det naturligtvis ofta) tillkommer ett tillägg varierande mellan 20 och 30 %. Omräknas föregående exempel med dessa priser, skulle kandidatuppsatsen (nu i 3 exemplar) på 15 sidor kosta kr. 34: 50 (med handskrivet manuskript 25 % tillägg: kr. 43: 13), medan en licentiatuppsats på 150 sidor i 3 exemplar skulle dra en kostnad på kr. 345: — (med 25 % tillägg: kr. 413: 28).

Som redan framhållits skiftar möjligheterna att få hjälp med utskrivningen. Så finns t. ex. vid teologiska fakulteten i Uppsala inga anslag eller möjligheter till skrivhjälp, medan teologerna i Lund får nyttja ett anslag på kr. 1 000: — ur reservfonden, som f. n. helt täcker kostnaderna för utskrivning av förekommande uppsatser. För juristerna vid dessa båda läroanstalter är situationen omvänd: i Lund får studenterna själva stå för utskrivningskostnaderna; i Uppsala däremot finns ett med reservfundsmedel avlönat halvtidsanställt skrivbiträde, som kostnadsfritt utskriver alla uppsatser. Dessa bägge exempel gäller såväl kandidatuppsatser som licentiatavhandlingar. Ibland behandlas dock icke licentiatavhandlingar och kandidatuppsatser lika ens vid samma institution. Så t. ex. utskrives kandidatuppsatser kostnadsfritt vid sociologiska institutionen i Lund, däremot ej licentiatuppsatser. Vid statistiska institutionen i Lund är förhållandet omvänt: licentiatavhandlingar utskrives, men ej kandidatuppsatser. Vid flera institutioner och fakulteter finns medel ur reservfonden anslagna för ifrågasvarande ändamål; dock ej tillräckligt för att helt täcka kostnaderna. Höstterminen 1953 kunde man t. ex. vid humanistiska sektionen i Lund ersätta kostnader för uppsatsutskrivning till 61 % (tidigare till 80 %), dock högst med ett belopp på kr. 100: — per uppsats. Vid en del läroanstalter finns över huvud taget inga anslag för detta ändamål. Så är fallet vid t. ex. Göteborgs universitet. I hög grad gäller detta också fackhögskolorna. Vid skoghögskolan och de tekniska högskolorna betalar de studerande själva helt

utskrivningen av sina examensarbeten. Några få institutioner vid lantbrukshögskolan kan betala utskrivningen, medan flertalet ej anser sig ha personal eller ekonomiska resurser härtill. I detta sammanhang bör påpekas, att på de håll där utskrivningen bekostas genom reservfondsanslag, sådana anslag i framtiden måste bli beroende av om tillräckliga reservfondsmedel finnes tillgängliga.

SFS:s utredning visar — vilket torde framgå av de exempel därur, som här anförts — att ett stort antal studenter fortfarande har att bära dryga kostnader i samband med utskrivningen av sina uppsatser och avhandlingar. Som ett speciellt irritationsmoment tillkommer här den uppenbara orättvisa, som ligger i att studenter vid olika fakulteter och skolor är så olika lottade, när det gäller att få sina kostnader för utskrivningen täckta eller reducerade. Hela det nuvarande tillståndet står desutom i skarp kontrast till principen, att undervisningen skall vara kostnadsfri.

Som tidigare nämnts framhöll universitetsberedningen att nuvarande ordning skapar allvarliga problem ur undervisningssynpunkt. Studenterna kan, när de själva skall bekosta utskrivningen, inte rimligen åläggas att tillhandahålla så stort antal exemplar av uppsatsen att varje seminariedeltagare erhåller ett eget exemplar. Ett 30-tal seminariedeltagare tvingas därför »diskutera» en uppsats, vilken endast läraren, författaren och möjligen någon enstaka deltagare därutöver har tillgång till.

Universitetsberedningen föreslår inrättandet av centrala skrivbyråer vid de olika lärosätena. I sitt remissyttrande tillstyrkte SFS en sådan lösning. I ovan citerade avsnitt av beredningens tredje betänkande betonades, att förhållandena då var sådana, att skyndsamma åtgärder måste vidtagas. Två år senare underströks samma synpunkter i universitetsberedningens 1949 utkomna V. betänkande. Efter att ha upprepat förslaget om centrala skrivbyråer skriver beredningen (s. 308): »Innan så skett böra universiteten i sina petita begära anslag för stencilering av seminarieuppsatser.» Så har Göteborgs högskolas styrelse i sina petita upptagit ett anslagsäskande på kr. 3 000: — till hjälp för bestridande av kostnader vid utskrivning av seminarieuppsatser. Detta äskande har dock hittills lämnats utan bifall. SFS utredning i år visar, som redan framhållits, att situationen ingalunda förbättrats. SFS vill därför betona, att någon form av provisoriska åtgärder måste vidtagas i avvaktan på ett realiserande av universitetsberedningens förslag. Den lösning som då synes ligga närmast till hands, är det fortfarande, som nu tillämpas vid statsvetenskapliga institutionen i Uppsala. Utskrivningen av licentiat- och kandidatuppsatser handhas där av ett halvtidsanställt skrivbiträde. Om hon ej hinner, överlämnas utskrivningen på institutionens bekostnad till studentkårens skrivbyrå. Medlen tas från institutionens allmänna anslag.

De utbildningsanstalter, där behov av sådana omedelbara åtgärder närmast föreligger, är universiteten i Uppsala, Lund och Göteborg, Stockholms högskola, tekniska högskolan, Chalmers tekniska högskola, skogshögskolan samt lantbrukshögskolan.

Sammanfattningsvis kan understrykas att det nuvarande tillståndet omöjliggör en effektiv seminarieundervisning; att det innebär en ekonomisk belastning, som uppenbart orättvist och godtyckligt drabbar en del studerande, samt att det direkt strider mot principen om kostnadsfri undervisning.

Med anledning av det nu sagda hemställas,

att riksdagen måtte besluta att studenterna befrias från ifrågavarande utgifter genom att tillräckliga medel snarast ställas till förfogande för utskrivning av såväl licentiat- och kandidatuppsatser som examensarbeten vid samtliga berörda högre läroanstalter.

Stockholm den 26 januari 1955

Elis Håstad

Jean Braconier